

H.C. Andersen og Ølgod Præstegård

Af Søren Manøe

Lad straks være nævnt, at H.C. Andersen aldrig har været i Ølgod, men han havde kendskab til stedets eksistens.

Hans relationer til Ølgod skyldtes, at der i sommeren 1858 flyttede en ny præst ind i Ølgod Præstegård. Han hed Viggo Læssøe, og han afløste pastor Jakob Stilling, der var død få måneder tidligere. Han havde været præst her fra 1851-58. Hans enke, Maria Gabrielle, 29 år, og stedbørn blev efter mandens død boende i præstegården sammen med den nye præst. Læssøe kom til at virke for Ølgod og Strellev kirker til 1869.

Viggo Læssøe blev født i 1819 i København. Han var søn af grosserer og havnekontrollør Niels Frederik Læssøe (1775-1831), der var gift med Signe Abrahamsen (1781-1870). Det var faderens 2. ægteskab. Der var tre piger fra det tidligere, opløste ægteskab, og sammen med Signe fik de otte drenge.

Viggo Læssøe var den yngste af børneflokkene. Efter sin uddannelse rejste han en del rundt i Europa. Ved sin ankomst til Ølgod var han ungarl og 40 år. Han kom ikke alene, idet moderen og hendes tjenestepige, Lise, flyttede med. Signe Læssøe var blevet enke i 1831. Hun havde desuden haft den store sorg at mistede en af sine sønner som lille, men også sønnen Frederik Læssøe, den navnkundige oberst, der d. 25. juli 1850 faldt i slaget ved Isted. Året efter ankomsten giftede Viggo Læssøe sig d. 26. oktober 1859 med proprietærdatter Cathrine Cathinka Møller fra Tranum Strandgård. Hun var 29 år, og vielsen stod i Tranum Kirke.

Mens forældrene boede i København, førtes et meget gæstfrit hus, hvor der hver torsdag samledes et halvt hundrede forfattere og kunstnere i hjemmet. Her lærte de H.C. Andersen at kende, og det blev til en meget omfattende korrespondance mellem ham og Signe Læssøe, som han betegnede som »den kærligste moder ... en af de mest flersidig åndeligt udviklede kvinder ... hun delte tit med sin dybe følelse mine sorger« Han blev en ven af huset og var fast middagsgæst om søndagen. Selv underskriver hun flere af sine breve med: »veninde Signe Læssøe« eller »deres moderlig kærlige Signe Læssøe«. Der er bevaret 128 breve mellem dem, hvoraf de 17 er fra Ølgod-perioden.

Nysgerrig er man efter at læse, hvad hun måtte fortælle om livet i præstegården, om denne fremmede egn, hun var kommet til. En forblæst egn med gode jorder, men også mange fattige hedebrug, og hvor skov var en sjældenhed ud over bevoksningen ved præstegården og ved Nørholm. Man bliver ikke overvældet af beskrivelser, men lidt nævnes i hendes breve og gengives her i det følgende.

Om præstegården fortæller hun:

»... to gæstekamre er mig overladt, i det ene ligger min Lise og jeg, i det andet på 6 alen i kvadrat med et lille, lille vindue mod nord lever jeg. Lyspunktet er en dør til Viggos værelse, men da han har så meget at bestille, og der tit er bønder hos ham, så benytter jeg den ikke så tit, som jeg kunne ønske. Vor have er ret smuk med en lille plantage udenfor. Lever jeg, skal den vist

forstørres, da jeg sætter træplantning heroppe blandt de bedste gerninger. ... Der er en lille træplantage, man kunne aldrig gå der, da der ingen gange var. Nu har vi ladet gøre flere slyngede gange. En er især min glæde, da den går langs med en lille bæk, der omringer to sider af plantagen. Da haven var aldeles forfalden, er der megen arbejde ved den. Jeg luger flere timer om dagen og er så lykkelig derved. Plantagen er unge træer, men vi har også nogle gamle. Når jeg sidder i havestuen, tror jeg at se ind i en gammel skov«.

Da pastor Læssøe giftede sig, og hans unge kone flyttede ind, blev der rokeret om i præstegården, som Signe Læssøe beretter:

»Jeg er i færd med at indrette mig en lille bolig her i præstegården. Jeg vil med min kære Lise føre vor egen husholdning, sådan vil vi i denne ørken danne to familier, og derved være hinanden til glæde og opmuntring«.

Hun var stærkt svagtseende, og det sidste år i Ølgod næsten blind på grund af stær. Dette kan være årsagen til hendes beskedne beskrivelse af egnen:

»Jeg er tilfreds her på hedenHer er meget glædeligt skønt. Når skyerne tillader det, så er herlige solopgange og nedgange. Heden ser ud, som om den var overstrøet med kolossale hvide roser i grøn grund, for mit øje ser det dejligt ud. De skarptseende siger, det er det hvide mos, der ligger i små klynger. Mange steder krydser temmelig brede bække heden. Det er også smukt. ... her er kun flade lyngmarker og i stedet for havet stundom et drøn fra det«.

Egnens befolkning nævnes meget sjælden, dog er der en situation, som har gjort indtryk på hende, og som H.C. Andersen også skal have del i:

»Viggo, som har det besværligste kald i hele

H.C. Andersen, litografi efter daguerreotypi 1855.

stiftet, er næsten hele dagen sysselsat enten med pennen eller med rejser. ... Alt imellem kører jeg med Viggo til én eller anden bondefamilie, og vi vender aldrig fra dem uden med lovtaler over det vidunderlige trin af sand kultur, de står på. I går besøgte vi en gammel mand på 86 år. Tro ikke, at han var affældig hverken på sjæl eller legeme, kun kunne han ikke godt gå ude omkring, derfor havde han for to år siden afstået gården til sin søn. Nu levede han i en lille lejlighed i enden af bygningen med kone og pige. Han havde et stort prægtigt hoved, dejlige levende øjne, en bøjet næse og en aldeles frisk kolorit. Han havde haft 17 børn, 3 var døde som små. 8 sønner havde han sparet sammen til, at de hver havde fået en gård. 6 døtre var blevet godt gift. Adskillige af dem var døde, men havde

efterladt flere børn. På mit spørgsmål om antallet af børnebørn, svarede han: »Der er så mange børnebørn, børnebørnsbørn og børnebørnsbørnebørn, at jeg ikke husker det, kan du mo'ér? Å, når jeg tænker mig lidt om, så kan jeg nok komme efter det«, men nu blev vi afbrudt af en madonna, skønnere end Rafaels, kom ind med et barn på armen. Det var sønnekonen. Hvor blev jeg dog indtaget, hvor var dog denne levende skønhed noget sandere end skønheden på det malede lærred. I dette øjeblik tænkte jeg med hån på alle hovedstæders gallerier. Hvilket af dem kunne vise sådanne øjne, pande, næse, mund, formen af kinden og så hovedets dannelse og fri bevægelse på den skønne hals. Tænk dem der til en Hebes (de græske guders mundskænk) fine dog fyldige bygning, og de vil ikke undres, at jeg ikke kunne vende øjnene fra hende.

På onsdag ønsker den gamle mand nadveren.

Den må gives ham i hjemmet, og konen har da bedt mig og enken (afdøde pastor Stillings enke) at tage med. Jeg vil det gerne. Her er et ganske nyt optrin af livet, der rulles op for mig. Jeg har nok kendt bønder, men det har stedse været fæstebønder. Disse har i flere generationer været frie. Forfædrene har købt kirkerne og herregårdene. De sidste har de udstykket, og nu sidder tusinder af familier som frie mænd med gode ejendomme og selv ejere af deres kirker. Ikke alene følelsen af at være ejere af deres gårde, men også at de ejer deres kirker, selv bestemmer over deres skoler, deres fattigskat, selv dele udgifterne imellem sig, giver dem en ligevægt, en værdighed, en selvbevidsthed, som da den er forenet med beskedenhed, forekommer mig som den sande dannelse«.

Om livet i præstegården viser et enkelt klip, der omhandler pastor Stillings enke:

Ølgod Præstegård. Over avlsbygningerne anes stuehuset med fire skorstene. Det var dog ikke dette stuehus, Signe Læssøe boede i, idet det gamle blev revet ned i 1878 og erstattet af det nuværende. Avlsbygningerne blev nedrevet 1927.

Foto i Ølgod Lokalhistoriske Arkiv.

»Her i den forunderlige ensomhed ruger man over så meget, som i hovedstaden, om man end slet ikke deltog i adspredelserne, dog gled temmelig let hen (over).

Det forekom mig, som jeg levede der, et meget stille liv, at der næsten daglig kom én eller to og besøgte mig, synes mig kun var lidt. Nu synes mig, at det var uhyre meget, thi her i denne hedeegn ser vi næppe hver fjortende dag en af vor stand og vilkår. Det er lidt underligt! I flere henseender fører jeg et liv, jeg aldrig før har ført. Jeg er, med min Lise, i kost hos den unge enke. Hun har til sine stedbørn en gouvernante. Disse to damer er langt mere flagrende i ord og klædedragt end nogen af dem, der besøgte mit lille hjem. Jeg har aldrig, uden på Østergade (Kbh.), set så store krinoliner. Jeg har aldrig hørt, ved hver tredje ord: mageløst, forfærdelig, til at fortvivle os, grinagtig det værste og sådanne ord. Ønskerne er af samme natur: atlaskes kjoler og kniplings mantiller (slør) kunne lyksaliggøre. Dette selskab er mig vel ungt, dog, da de er inderlig venlige, så gør det jo den gamle godt, og jeg føler mig ellers så vel«.

Kirkegangen i Strellev og Ølgod forbigås næsten. Som afslutning på et af brevene strejfs præstens indgangsbøn til kirkegangskonerne, som for den nybagte moder var den første gudstjeneste efter en fødsel. Præsten mødte disse mødre i våbenhuset og læste dem ind:

»Jeg ønsker dem (H.C. Andersen) nærværende ved Viggos velsignede tale, som altid tragte efter at forbedre og at tænke over det store kald, der er os alle givet. Hans indledningstaler til konerne, som kommer første gang efter deres barns fødsel, taler så dejligt om deres moderpligter, at det er mig en ubeskrivelig glæde, som jeg ville ønske, at mange kunne deltage i. Kirken er altid fuld af tilhørere, men indtægterne er blevet så

Signe Læssøe, tegning af J.A. Jerichau 1837.

små, at han må gøre gæld for at kunne leve, meget sparsommelig. Gid han havde et lille kald i Sjælland. Det ville altid være bedre end hos disse jyder, der trækker sig i at ofre en fire skilling. De mærker nok, at den jyske trivialitet har smittet mig, siden jeg omtaler sådanne ting. Jeg vil holde op. Gud velsigne dem!

Deres moderlig hengiven Signe Læssøe«.

Mens Signe Læssøe opholdt sig i Ølgod, var H.C. Andersens på en af sine talrige rejser, og denne gang netop til Vestjylland, hvor han logerer sig ind hos etatsråd Tang på herregården Nørre Vosborg mellem Ringkøbing og Holstebro. Han kom dog ikke på besøg i Ølgod Præstegård, men i sit brev til Signe Læssøe d. 20. juli 1859 skriver han:

»Jeg er således i deres nuværende hjemstavnsgn i sand og hede og daglig, når tankerne drager syd på, hviler de lidt, som trækfuglene hviler på og i Ølgod Præstegård. Selv kommer jeg desværre ikke. Tankerne selv er for dem kære fru Læssøe usynlige gæster, men i dag flyver denne min brevdue med og fortæller dem derom. Jeg er overrasket ved at se egnen. Her er så beboet og opdyrket, således havde jeg ikke tænkt mig det her i det vestlige Jylland«.

Desuden nævner han, at han på herregården havde mødt en frøken Marie Meinert, som kendte Signe Læssøe, og »beder mig bringe dem sin særdeles hilsen og sige, at hun er kommet godt herover, men denne gang kommer hun dog ikke til Ølgod, ihvor gerne hun ville. Hun bliver nok her længere tid. Hun synes så ægte dansk, meget begavet og bundærlig. Dem skatter hun inderligt, som de fortjener det – og nu lev hjertelig vel. Hver gang jeg ser sydpå, tænker jeg mig, som lå deres hjem straks bag horisonten, men der er et godt stykke over sand og hede! Gud glæde og bevare dem! Tænk venligt på

Deres hengivne H.C. Andersen«.

Signe Læssøe havde endnu en søn i Vestjylland, idet Christian Læssøe (1813-1901) var blevet præst i Kvong i 1857. Hun fortæller i et brev d. 28. december 1858, at hun var på besøg i Kvong Præstegård:

»Min kære Viggo hilser dem venlig og skønner så uendelig på deres breve, ligesom jeg. Jeg var i Kvong, da deres brev kom. Han modtog mig med de ord: Det var dejligt, du kom her med brev fra Andersen. Jeg længes efter at læse det. Han er bange, da mit syn er så dårligt, at jeg ikke kan passe godt nok på deres breve, så han har bedt om, at han må gemme dem. Jeg under ham gerne den glæde ...«

Det sidste brev fra Ølgod til H.C. Andersen er skrevet d. 28. marts 1860. Hendes seneste breve var præget af gentagelser, afbrudte sætninger, enkeltord, passager og dele var ulæseligt, hvilket må tilskrives hendes svigtende syn.

Hun skriver i sit næste brev fra julen samme år, at

»jeg er flyttet til København. Jylland var mig for streng. Nu befinder jeg mig overmåde vel, men er næsten blind. Dog takker jeg, at mit syn har kunnet set Guds dejlige jord og himmel i næsten 80 år. Hvor mange har den lykke? ...

Med største højagtelse
Signe Læssøe«.

Forbindelsen til denne del af Vestjylland var brudt. Dog benyttede H. C. Andersen sig af hendes tilbagekomst til hovedstaden til igen at møde hende. Den 16. januar 1861: »Besøgt gamle fru Læssøe, som nu bor på Vesterbro nr. 5 på Gasvejen«, og det blev til flere besøg hos hende.

Brevene indeholder meget interessant, datidigt litterært stof, og især deres diskussioner om dette og om H.C. Andersens mange udgivelser, som han sender til Signe Læssøe, der kommenterer og vurderer dem, men også de mange personlige overvejelser, som H.C. Andersen havde, og som Signe Læssøe indvies i. Samtlige breve er gengivet i de to bind: »H.C. Andersens brevsveksling med Signe Læssøe og hendes kreds redigeret og kommenteret af Kirsten Dreyer«.

Ps. moderne retskrivning er benyttet.

Søren Manøe, født 1934, Solvænget 107, 6870 Ølgod. Pensioneret lærer og museumsinspektør. Har tidligere udgivet en lang række artikler i Fra Ribe Amt, Ølgod Museum, Mark og Montre, lokalhistoriske bøger m. m.